

Stadscampus Paardenmarkt

Universiteit Antwerpen

DMT architecten en MAAT_WERK architecten

De Universiteit Antwerpen start binnenkort met de grondige renovatie van de voormalige Stedelijke Nijverheidsschool aan de Paardenmarkt en Rodestraat om de opleiding Productontwikkeling van de Faculteit Ontwerpwetenschappen een nieuwe thuis te geven. Dit complex is ontstaan rond het zogenaamde Knechtjeshuis aan de Paardenmarkt, een voormalig weeshuis voor jongens, gesticht in 1558 door Johanna van Schoonbeke, zus van Gilbert van Schoonbeke. De weesjongens werden er opgevangen en leerden er een ambacht. Op het einde van de 18de eeuw vormde het een gesloten complex met vier vleugels rond een binnenplaats. Toen in de 19de eeuw de Stedelijke Nijverheidsschool haar intrek nam in het gebouw, werd het historische complex heringericht en uitgebreid door toenmalig stadsbouwmeester Gustave Royers. Zijn opvolger, Alexis van Mechelen, leidde in 1913 een nieuwe uitbreidingsfase.

In 2013 heeft de Universiteit Antwerpen, sinds de integratie van verschillende hogeschool opleidingen in de universiteit, een grote verhuis- en bouwoperatie opgestart. Een masterplan legt de krachtlijnen vast voor de vernieuwing van het universiteitspatrimonium. De opleiding Ingenieurswetenschappen maakte toen reeds gebruik van de gebouwen aan de Paardenmarkt, maar verhuisde in 2016 naar een nieuwbouw op de campus Groenenborger (naar een ontwerp van DMT architecten). Hierdoor kan de opleiding Productontwikkeling de campus Mutsaardstraat ruilen voor de Paardenmarkt. De Mutsaardsite krijgt dan op zijn beurt meer ruimte voor de opleiding architectuur.

In 2017 ondertekende de Universiteit Antwerpen een erfpachtovereenkomst met de stad voor het gebruik van de gebouwen aan de Paardenmarkt. In samenwerking met de stadsbouwmeester, organiseerde

ze een architectuurwedstrijd voor de opmaak van een totaalvisie voor het hele gebied, de uitvoering van een architectuuropdracht voor Productontwikkeling en de opmaak van een beheersplan onroerend erfgoed.

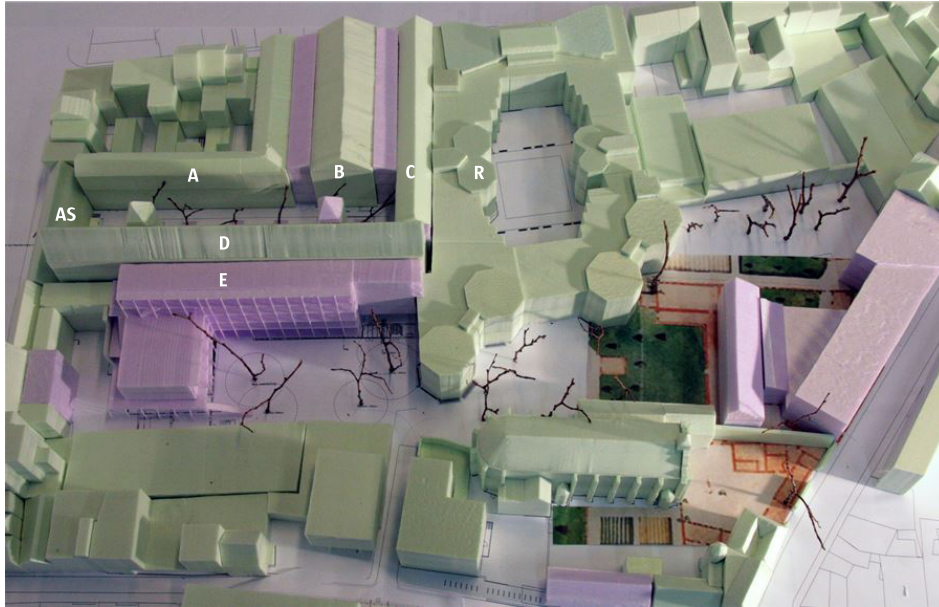
Gedurende twee jaar werkten de laureaten van de wedstrijd, DMT architecten en MAAT_WERK architecten, aan het ontwerp. De renovatiewerken starten in 2020 en de opening van de nieuwe campus wordt verwacht in september 2022.

We praten met Lieven Willems van Universiteit Antwerpen, Jan Meersman en Jan Aerts van DMT architecten en Eva Stoppie van MAAT_WERK architecten over het ontwerp.

Hoe past dit bouwproject in de bredere visie op het universiteitspatrimonium in Antwerpen?

Lieven Willems: “De universitaire opleidingen in Antwerpen zijn verspreid over drie campussen: de Stadscampus, Campus Groenenborger en Middelheim en Campus Drie Eiken in Wilrijk. In de Stadscampus concentreren zich voornamelijk de menswetenschappen, terwijl de andere campussen de (gezondheids)wetenschappen en STEM richtingen huisvesten. Het is een bewuste keuze voor de Faculteit Ontwerpwetenschappen waar Productontwikkeling toe behoort om in de stad te zitten. De stad is als het ware ons laboratorium. Hoe het architectuurontwerp voortbouwt op de stad was dan ook een belangrijk criterium in de beoordeling van de wedstrijd.”

Stadsbouwmeester, Christian Rapp, pleit voor een actieve en een zichtbare ‘Campus in the city’. Hoe speelt het ontwerp hierop in?

Maquette van de site

Jan Meersman: “Die verweving met de stad was voor ons één van de uitgangspunten van het ontwerp.

De Stadscampus wordt gekenmerkt door een netwerk van doorgangen en verbindingen voor voetgangers. De informele paden doorheen de hoofdgebouwen van de Stadscampus, van het Hof Van Liere tot in het Agoragebouw en in ons ontwerp voor de Aula Rector Dhanis, krijgen in dit bouwblok een herkenbaar vervolg. Een cruciale rol is weggelegd voor het Kauwenstraatje dat een essentiële schakel zal vormen tussen de contrasterende campus clusters. Het steegje wordt doorgetrokken in het bouwblok via een onderdoorgang van gebouw D en wordt zo een informele oost-west passage. In de toekomst zou een noord-zuid verbinding via de tuin van gebouw E en langs de protestantse kerk dit netwerk kunnen vervolledigen.”

Lieven Willems: “Er wordt nu zo’n 7.500 m² gerealiseerd voor het programma van Productontwikkeling. Dat is ongeveer de helft van de totale beschikbare oppervlakte van de site. Vandaag wordt het programma enkel in gebouwen A, B en C gerealiseerd, maar de volumestudie voor nieuwbouw op de site die DMT architecten heeft gemaakt, geeft ons handvaten voor een mogelijke toekomstige uitbreiding van de site (de paarse onderdelen op de maquette).”

Welke ontwerp vraagstukken riep het programma van eisen op?

Jan Meersman: “Productontwikkeling wou graag een open gebouw met veel ruimte voor interactie en samenwerken. Op het eerste zicht strookte dit niet met de eigenheid van de gebouwen die een heel lineaire structuur hadden: het was een aaneenschakeling van klassen en trapzalen zonder gangen en waarbij de meeste circulatie zich in de buitenruimtes afspeelde. Ons ontwerp stelt daarom voor om twee atriumgebouwen toe te voegen: glazen binnenstraten die de gebouwen tot 1 geheel maken. Rond de atria zijn de laboruimtes geschikt. Vanuit de vier trapzalen in de vleugels A en C worden er toegangen gecreëerd naar de liften en passerellen in de atria. De bruggen naar gebouw B zijn royaal vormgegeven zodat ze dienst kunnen doen als centrale ontmoetingsruimtes. Ook de verbinding met het ‘aulagebouw’ R is heel belangrijk, niet enkel via het gelijkvloers, maar ook op de verdiepingen. Dit draagt bij aan de interne verwevenheid van de campussen. Langs deze verbindende as wordt een kunstproject voorzien dat de passage verder zal opladen. Honderd kijkkasten van de top 100 Belgische kunstenaars, een collectiestuk van galerijhouder Ronny Van de Velde, zullen langs deze route geplaatst worden (Museum to Scale 1/7).

We hopen dat de campus deel wordt van een parcours door de stad. Studenten kunnen dan vanaf de nieuwe

tramhalte op de Leien via de poort van het Knechtjeshuis door het binnengebied de aula Rector Dhanis bereiken. Een groot raam aan de binnenkoer zal de voorbijganger een zicht geven op de werkzaamheden in de ateliers van gebouw B wat de visibiliteit van Productontwikkeling versterkt.”

Wat waren de grootste uitdagingen om in een beschermd monument te werken?

Lieven Willems: “De grote vraag is hoe we dit historisch complex klaarmaken voor de toekomst. Duurzaamheid is een erg belangrijk gegeven, niet enkel op vlak van energetische efficiëntie van de gebouwen zodat we onze klimaatdoelstellingen halen, maar ook inzake culturele duurzaamheid hebben we een rol te spelen. Het is in het maatschappelijke belang dat we voor hergebruik van monumenten kiezen. De site kent ook een zekere continuïteit in haar gebruik doorheen de eeuwen, van weesjongens die een ambacht werden aangeleerd naar leerlingen van de 19de-eeuwse nijverheidsschool tot de studenten productontwikkeling van vandaag. Dit is ook een vorm van culturele duurzaamheid. De rector Herman Van Goethem is een groot pleitbezorger van deze visie rond historische waardering van ons universiteitspatrimonium.”

Eva Stoppie: “Er is een grondig bouwhistorisch en materiaal-technisch onderzoek uitgevoerd waardoor we een onderbouwde restauratie konden voorstellen. Een belangrijk uitgangspunt van de restauratie is het in ere herstellen van de 16de-eeuwse elementen van het Knechtjeshuis. Met name in de kelder en op de gelijkvloerse verdieping stellen we ingrepen voor die de oorspronkelijke ruimtelijkheid van het gebouw herstellen. De kelder met kruisgewelf wordt bovendien uitgediept tot het oorspronkelijke peil. Op de zolder blijft de 16de-eeuwse dakstructuur zichtbaar.

Met de programmakeuze van onthaal op het gelijkvloers, ateliers op de zolder en tentoonstellingsruimte in de kelder hebben we een natuurlijke bestemming gekozen die het gebouw niet ingrijpend transformeert en de erfgoedwaarden bestendigt en zelfs versterkt. Het onderzoek stelde ons ook in staat om in het ontwerp te zoeken naar materialen die passen in de historische sfeer maar toch hedendaags zijn.”

Jan Meersman: “Het gaat om een evenwicht tussen het herstellen van de historische waarde en het realiseren van hedendaags comfort. Alle nieuwe toevoegingen zijn in principe uitgevoerd in glas en staal. De grootste uitdaging was om de technieken op een goede manier in te passen. We hebben drie nieuwe kelders gebouwd

De atria die de massieve gebouwen verbinden zijn uitgevoerd in glas en staal.

voor alle technieken en er is één centrale stookplaats. Daarnaast heeft brandveiligheid ons ontwerp ook van in het begin gestuurd. Reeds in de wedstrijdphase hebben we de brandweer geconsulteerd.

Daarom bouwen we zoveel mogelijk verder op bestaande structuren en kunnen de ruimtes, en bij uitstek de nieuwe atria, flexibel ingevuld worden.”

De sleutel tot een duurzaam gebouw is de flexibiliteit van het ontwerp. Misschien geven we in de toekomst op een heel andere manier les?

De gebouwen in het bouwblok zijn geschikt rond twee binnenplaatsen. Die willen we elk een andere invulling geven. Een “côté cour” langs gebouw D, een meer verharde binnenplaats waar keien en een aantal bomen zorgen voor waterbuffering en een “côté jardin”, een groene tuin langs gebouw E.

Tekst: Valerie Van de Velde
Beelden: DMT architecten

Voor meer info over dit artikel: stadsbouwmeester@antwerpen.be